גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, הָאִישׁ, מְכַסִּין אוֹתוֹ בשעת הסקילה פֶּרֶק אֶחָד – מעט מִלְּפָנָיו כנגד ערוותו, וְאִשָּׁה שְׁנֵי פְּרָקִים בֵּין מִלְּפָנֶיהָ בֵּין מִלְּאַחֲרֶיהָ, כלומר פרק אחד מלפניה ופרק אחד מאחריה, מִפְּנֵי שֶׁבּוּלָּהּ עֲרָוָה – שמקום ערוותה נראה גם מלפניה וגם מאחריה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים הָאִישׁ נִסְקָל עָרוּם ומכסים בו פרק אחד, וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרוּמָה כלל, אלא כל גופה מכוסה.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן שאשה לא נסקלת ערומה. משיבה הגמרא: אָמַר קְרָא – נאמר לגבי סקילת המקלל (ויקרא כד יד) 'וְרָגְמוּ אוֹתוֹ', מַאי 'אוֹתוֹ', אִילֵימָא – אם נאמר שנדרש 'אוֹתוֹ' וְלֹא אוֹתָהּ לומר שאשה אינה נסקלת, וְהָכְתִיב לגבי סקילת העובד עבודה זרה (דברים יז ה) 'וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא', אם כן מפורש שגם אשה נסקלת, אֶלָּא מַאי 'אוֹתוֹ', אוֹתוֹ – את גופו ממש בְּלֹא כְּסוּתוֹ, ומעתה מדויק גם הָא אוֹתָהּ – אבל אשה, נסקלת בְּכְסוּתָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, דורשים מהפסוק 'ורגמו אותו' רק 'אוֹתוֹ' בְּלֹא כְּסוּתוֹ, לֹא שְׁנָא אִישׁ וְלֹא שְׁנָא אִשָּׁה – ואין הבדל בין איש לאשה, משום שכל עוד שאין מיעוט מפורש הרי השוותה התורה איש ואשה לכל מיתות שבתורה.

מכך שרבנן לא הורו מסברא לסקול את האשה ערומה כדי לקרב מיתתה ולהקל צערה, מוכח שרבנן חששו שהרואים יכשלו בה, בהרהור עבירה. מקשה הגמרא: לְמֵימְרָא – האם ניתן לומר דְּרַבָּנָן חָיְישִׁי לְהִרְהוּרָא, וְרַבִּי יְהוּדָה לֹא חָיֵישׁ לְהִרְהוּרָא ולכן סבר שנסקלת ערומה, וְהָא אִיפְּכָא שְׁמַעְנָא לְהוּ – והרי למדנו ההיפך, דְּתָנֵן בסוטה (ז.), הַכֹּהֵן אוֹחֵז בִּכְנָפֶיהָ, בבית הצוואר שלה, ומושך כדי לגלות את גופה, אִם נִקְרָעוּ נִקְרָעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ, כלומר אין עליו להקפיד בשעה שמפשיטה שלא יקרעו הבגדים, עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבָּהּ, וכמו כן סוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ אם היה קלוע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הָיָה לִבָּהּ נָאֶה לֹא הָיָה מְגַלֶּהוּ וְאִם הָיָה שְׂעָרָהּ נָאֶה לֹא הָיָה סוֹתְרוֹ, משום הרואים שלא יכשלו בהרהור עבירה. וקשה שמש רבנן לא חוששים להרהור וכאן חוששים, וכן קשה ששם רבי יהודה חושש להרהור וכאן אינו חושש.

מתרץ רבה את הסתירה בדברי רבי יהודה: אָמַר רַבָּה, הָתָם הֵיינוּ טַעֲמָא – הטעם שבסוטה חוששים להרהור, הוא משום שֶׁמָּא תֵּצֵא מִבֵּית דִּין וַתָּבֹאנָה, שיתברר שלא זינתה, וְיִתְּנוּ בָהּ פִּרְחֵי כְּהוּנָּה – ילדי הכהנים [המצויים בעזרה], יהיו מהרהרים בה ורודפים אחריה כל ימיה, אבל הָכָא הָא מְקַטְלָא – כאן הרי נהרגת, ולא שייך בה חשש זה.

אומרת הגמרא: וְכִי תֵּימָא אָתֵי לְאִיתְגְּרוֹיֵי בְּאַחֲרָנְיָיתָא – ואם תרצה לומר שעדיין יש חשש שמא מחמת הרהור זה יבואו לרדוף אחר נשים אחרות, על כך אָמַר רַבָּה, גְּמִירִי – מסורת בידי מרבותיי, שאֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט אֶלָּא בְּמִי שֶׁעֵינָיו רוֹאוֹת.

רבא בא ליישב את הסתירה בדעת רבנן: אָמַר רָבָא, דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לֹא קַשְׁיָא – וכי יש סתירה רק בדעת רבי יהודה, ומדוע לא טרחת ליישב את הסתירה בדעת רבנן. אֶלָּא אָמַר רָבָא, דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא קַשְׁיָא כְּדִרְשַׁנְיָין – כמו שתירץ רבה. דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן נַמִּי לֹא קַשְׁיָא משום דְּאָמַר קְרָא (יחזקאל כג מח) 'וְהִשְׁבַּתִּי זִמָּה מִן הָאָרֶץ וְנִוְּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתְכֶנָה', דהיינו שיש לדאוג לכך שהנשים הרואות יקחו מוסר, ולגבי סוטה אמנם אם זינתה יקחו הנשים מוסר כשיראו במיתתה, אך אם לא זינתה תצא בלא יסורים, אך אנו רוצים שהנשים הרואות ילמדו להיות צנועות ולא להביא עצמן לידי חשד, לכן יש דין להפשיטה כדי לביישה על כך שנסתרה, אבל הָכָא – כאן שהורגים אותה, אֵין לְךָ יִסּוּר גָּדוֹל מִזֶּה לנשים הרואות, ולכן אין ענין להוסיף ולביישה, ולא מפני שחששו רבנן להרהור.

מוסיפה הגמרא: וְכִי תֵּימָא לְיַעֲבִיד בָּהּ תַּרְתֵּי – ואם תרצה לומר שיעשו בה את שניהם, שגם יהרגו אותה וגם יביישו אותה, על כך אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אָמַר קְרָא (ויקרא יט יח) 'וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ', שכאשר אתה הורג אדם החייב מיתה, בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה, ואם כן כשאין צורך יש להעדיף שלא לבזותה.

מבררת הגמרא: לֵימָא דְּרַב נַחְמָן תַּנָּאֵי הִיא – האם נאמר אם כן שדברי רב נחמן שנויים במחלוקת תנאים, שלפי חכמים צריך לברור מיתה יפה ולא לבזותה, ולפי רבי יהודה לא צריך לברור מיתה יפה ואפשר לבזותה. משיבה הגמרא: לֹא – אין זה מחלוקת תנאים, אלא דְּכוּלֵי עָלְמָא אית לְהוּ דְּרַב נַחְמָן, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, מַר סָבַר – רבנן סברו בְּיוֹנֵי דְּאִינִישׁ עֲדִיפָא לֵיהּ טָפֵי מִנָּיָא דְּגוּפֵיהּ – בזיונו חשוב יותר מסבל הגוף, והאשה מעדיפה לסבול ולא להתבזות, וּמַר סָבַר – רבי יהודה סבר נָיָיא דְּגוּפֵיהּ עֲדִיף מִבְּיוֹנֵי – סבל הגוף יותר חשוב מבזיון והאשה מעדיפה להתבזות ולא לסבול.

משנה

בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת – שתי פעמים גובה של אדם בינוני, אֶחָד מִן הָעֵדִים הִדְחָפוֹ עַל מָתְנָיו – דוחפו מאחוריו מצד גבו, כדי שיפול ופניו לארץ, נֶהְפַּךְ עַל לִבּוֹ, הוֹפְכוֹ עַל מָתְנָיו, דהיינו על גבו, שאם לא מת יהיה אפשר להניח האבן על לבו וכדלהלן, ואם מת, כך דרכן של מתים להשכיבם על הגב. וְאִם מֵת בָּהּ – מהנפילה, יָצָא בזה ידי חובת סקילה, וְאִם לָאו, הַשֵּׁנִי נוֹטֵל אֶת הָאֶבֶן, וְנוֹתְנוֹ – משליכו בכח עַל לִבּוֹ, אִם מֵת בָּהּ יָצָא, וְאִם לָאו – שלא מת גם מהאבן, רָגְמָתוֹ בָּכָל יִשְׂרָאֵל – היו כל ישראל משליכים עליו אבנים נוספות עד שימות, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז ז) 'יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרוֹנָה'.

גמרא

תָּנָא – שנינו בתוספתא (פ"ט ה"ג), שתי קומות של בית הסקילה וְקוֹמָה שֶׁלּוֹ – שהיה בעמידה כאשר דחפו אותו מהגג, חֲדֵי כָּאן נפילה מגובה שָׁלֹשׁ קומות.

שואלת הגמרא: וּמִי בָּעֲיָנַן כּוּלֵּי הַאי – האם צריך כל כך גובה, כדי שימות בנפילתו, וּרְמִינְהוּ – והרי שנינו (ב"ק נ:) מַה גּוֹר שֶׁהוּא כְּדֵי לְהָמִית עֲשָׂרָה טְפָחִים, אַף כֹּל חפירה שיעורה כְּדֵי לְהָמִית עֲשָׂרָה טְפָחִים, הרי ששיעור נפילה הגורמת מיתה, הוא כבר בעשרה טפחים. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אָמַר קְרָא 'וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ' שכאשר אתה הורג אדם החייב מיתה, בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה, ולכן צריך להורגו באופן שימות מהר.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי לִינְגְּחֵיהּ טְפֵי – שיגביהו את בית הסקילה יותר כדי למהר עוד יותר את מיתתו. משיבה הגמרא: מְשׁוּם דְּמִינַּוּל – הנופל מגובה רב, גופו מתפזר ומתפרקים אבריו וכריסו נבקעת, ומתבזה בכך.

שנינו במשנה: אֶחָד מִן הָעֵדִים הִדְחָפוֹ.

הגמרא מביאה את המקור לכך שגם דחפו מהגג וגם זרקו אבן: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, נאמר על הנוגע בהר סיני בשעת מעמד הר סיני, 'כִּי סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה' (שמות יט יג). ויש לברר, מַנַּיִן שֶׁבְּדִחְיָיה – מנין שהנוגע בהר סיני נידון בדחיפה מגובה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'יָרֹה', שהוא לשון השלכה. וּמַנַּיִן שֶׁבִּסְקִילָה – בהשלכת אבן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'סָקוֹל' שהוא לשון השלכת אבנים. וּמַנַּיִן שֶׁבִּסְקִילָה וּבִדְחִיָּיה, אם הוצרך לכך, כגון שדחפוהו ולא מת, תַּלְמוּד לוֹמַר 'סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה', כפל הלשון שבכל אחד מהם, מלמד לרבות שעושים בו שניהם. וּמַנַּיִן שֶׁאִם מֵת בִּדְחִיָּיה יָצָא ולא צריך לעשות בו שניהם, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה' התיבה 'או' מחלקת שפעמים שעושים בו רק אחד מהם, והיינו באופן שמת מהדחייה. ומאחר שדינים אלו נאמרו לגבי הנוגע בהר סיני, מַנַּיִן שֶׁאַף לְדוֹרוֹת כֵּן – שכך יעשו לעולם בעונש הסקילה,

---

חודש אלול הוא הזמן שבו צריך לעשות חשבון בנוגע לעבודת כל השנה כולה.

משיחת שבת פרשת תצא ה'תשכ"ז

תַּלְמוּד לוֹמַר ׳סָקֹל יִסָּקֵל אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה׳ שהיה יכול לכתוב ׳סקל סקל או ירה ירה׳, ומה שכתוב בלשון עתיד, מלמד שכן יש לעשות לעולם.

שנינו במשנה: וְאִם לָאו עַד הַשֵּׁנִי נוֹטֵל אֶת הָאֶבֶן.

מקשה הגמרא: מהו זה שאמרה המשנה ׳נוֹטֵל׳ – בלשון יחיד, וְהָתַנְיָא – והרי שנינו בברייתא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֶבֶן הָיְתָה שָׁם מַשּׂוֹי – שכדי להרימה היה צריך שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, ולאחר הדחייה, אם עדיין לא מת, העד השני נוֹטְלָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל לִבּוֹ של הנסקל, אִם מֵת בָּהּ, יָצָא. ומבואר בברייתא זו שהאבן היתה כבידה והיה צורך בשני בני אדם כדי להרימה ומדוע נקטה המשנה לשון יחיד. אומרת הגמרא: וְלִיטַעֲמָיךְ – לשיטתך שאתה מקשה מן הברייתא על המשנה, תִּיקְשֵׁי לָךְ הֵיא גּוּפָא – תהא קשה לך הברייתא בעצמה, שכתבה בתחילה ׳מַשּׂוֹי שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם׳, ולאחר מכן כותבת ׳נוֹטְלָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל לִבּוֹ׳ בלשון יחיד.

מיישבת הגמרא: אֶלָּא הביאור גם במשנה וגם בברייתא הוא, דְּמַדְּלֵי לָהּ בַּהֲדֵי חַבְרֵיהּ – שהעד השני מגביה את האבן בסיוע חבירו, ובאשר היא מוגבהת חבירו עוזב, וְשַׁדֵּי לָהּ אִיהוּ – ומשליך אותה הוא לבדו על הנסקל, כִּי הֵיכִי דְּהֵיתֵי מֵרֵיעָא – כדי שתפגע בו בכח גדול, שבאשר אדם יחידי משליך הוא עושה כן בכח גדול, אבל אם שניהם ביחד משליכים, אי אפשר לכוין שישליכו ממש ביחד, ונמצא שבאשר זה משליך השני מעכבו.

שנינו במשנה: וְאִם לָאו רְגִימָתוֹ כו׳ בכל ישראל.

מקשה הגמרא: וכי היה מקרה שלא מת על ידי האבן שזרק העד ונרגם על ידי כל ישראל, וְהָתַנְיָא – והלא שנינו בברייתא מַעוֹלָם לֹא שָׁנָה בָּהּ אָדָם – שמעולם לא היה צריך להשליך על הנסקל אבן שניה. משיבה הגמרא: מִי קָאָמִינָא דְּעָבִיד – האם המשנה אמרה שעשו כן, דְּאִי מִיצְרִיךְ קָאָמִינָא – המשנה רק אמרה שאם היה צריך היו עושים כן, אמנם מעולם לא עשו כן משום שתמיד מת קודם לכן.

הגמרא דנה האם תמיד היתה אבן מוכנה בבית דין לצורך הסקילה: אָמַר מַר – שנינו בברייתא שהובאה קודם לכן אֶבֶן הָיְתָה כו׳. משמע מלשון הברייתא שבאופן קבוע היתה בבית דין אבן שמוכנה לכך. מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא והלא שנינו בברייתא, אַחַת אֶבֶן שֶׁנִּסְקַל בָּהּ וְאַחַת עֵץ שֶׁנִּתְלָה עָלָיו וְאֶחָד סַיִף שֶׁנֶּהֱרַג בּוֹ וְאֶחָד סוּדָר שֶׁנֶּחֱנַק בּוֹ כּוּלָּן נִקְבָּרִין עִמּוֹ – היו קוברים אותם עם הנידון, וכיצד אומרת הברייתא שהיתה אבן מוכנה בבית דין בקביעות.

מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרכה הברייתא לנקוט לשון זו, אלא משום דְּמִתַּקְנִי וּמַיְיתִי אַחֲרִינֵי חִלּוּפַיְיהוּ – שמיד לאחר הסקילה, היו מביאים אבן אחרת במקום האבן שהשתמשו בה, כדי שתהיה מוכנה ועומדת לפעם הבאה שיצטרכו לעשות סקילה.

שנינו בברייתא שהובאה קודם לכן, שהאבן והעץ והסייף והסודר נִקְבָּרִין עִמּוֹ. מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא בתוספתא (פ״ט ה״ח) שכל אלו אֵין נִקְבָּרִין עִמּוֹ. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, מַאי עִמּוֹ – מה היא כוונת הברייתא ׳נקברים עמו׳, עִמּוֹ בְּתַפְיָסָתוֹ – בתוך ארבע אמות הסמוכות לקברו, אך לא בקברו ממש.

הגמרא דנה באופן שנקטעה יד העדים, מה דינו של הנידון: אָמַר שְׁמוּאֵל, נִקְטְעָה יַד הָעֵדִים, פָּטוּר הנידון ממיתה. מַאי טַעְמָא, משום דְּבָעֵינָא – צריך לקיים בנידון את הפסוק ׳יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָּרִאשׁוֹנָה׳, וְלֵיכָּא – ואין אפשרות, שהרי אין להם ידים, ולכן אינו נהרג כלל.

מקשה הגמרא: אֶלָּא מֵעַתָּה עֵדִים גִּידְּמִין דְּמַעִיקָּרָא – עדים שהיתה קטועה להם היד קודם שהעידו, הָכִי נָמֵי דְּפָסְלִי – האמנם גם הם פסולים, ואם כן מדוע אמר שמואל ׳נקטעה׳ ולא אמר עדים גידמין פסולים. מתרצת הגמרא: לעולם עדים גידמין כשרים, וּשְׁאנִי הָתָם דְּאָמַר קְרָא ׳יַד הָעֵדִים׳, ומשמעותו יד שֶׁהָיְתָה כְּבָר בשעת העדות, שתהיה גם בשעת ההריגה, אבל אם היתה קטועה בשעת העדות אין בזה חסרון, משום שזוהי היד שלהם, ובמה שיש להם יתקיים הפסוק ׳יד העדים׳.

הגמרא מקשה על דינו של שמואל ממשנה: מֵיתִיבִי, שנינו במכות (ז.) מי שנגמר דינו וברח, כָּל מָקוֹם – בכל בית דין שֶׁיַּעֲידוּהוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּין פְּלוֹנִי לֵיהָרֵג, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו, חֲרֵי זֶה יֵהָרֵג. ובפשטות מדובר שהעדים הראשונים אינם לפנינו, ובכל זאת נהרג, אם כן משמע שמה שנאמר ׳יד העדים תהיה בו׳ אינו מעכב, אלא רק למצוה לכתחילה. משיבה הגמרא: תִּרְגְּמָא שְׁמוּאֵל – שמואל פירש את המשנה במכות, בְּהֵן הֵן עֵדָיו – שאותם העדים שמעידים עכשיו הם אלו שהעידו בתחילה, ובאופן זה יכול להתקיים ׳יד העדים תהיה בו׳.

שמואל חידש את דינו מחמת שהבין שצריך לקיים את הפסוק בלשונו, וכשאי אפשר לקיימו בלשונו אין לקיימו כלל. הגמרא מקשה על הבנה זו: וּמִי בָּעֵינַן קְרָא כְּדִכְתִיב – האם צריך לקיים את הפסוק דווקא כפי שכתוב, וְהָתַנְיָא – והרי שנינו בברייתא, נאמר (במדבר לה כא) ׳מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רוֹצֵחַ הוּא׳, ואם היה כתוב רק ׳יומת׳ הייתי לומד שאין לי רשות להמיתו אֶלָּא בַּמִּיתָה הַכְּתוּבָה בּוֹ שהיא סייף, מִנַּיִן אתה למד שֶׁאֵם אִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ בַּמִּיתָה הָכְתוּבָה בּוֹ שֶׁאַתָּה מְמִיתוֹ בְּכָל מִיתָה שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה׳ מִכָּל מָקוֹם – בכל אופן שתוכל להורגו. מבואר בברייתא שאם אי אפשר להורגו כדינו, יש להורגו בכל צורה, אף שלא מבוארת בפסוק, אם כן גם בנקטעה יד העדים, יש להורגו בכל אופן.

מתרצת הגמרא: שְׁאנִי הָתָם דְּאָמַר קְרָא ׳מוֹת יוּמַת׳, כלומר בברייתא יש ריבוי מיוחד, שאין צורך להורגו דווקא בסייף, אבל בפסוק של ׳יד העדים׳ אין ריבוי שממנו אפשר ללמוד שחייב מיתה בשלא יכולים לקיים ׳יד העדים תהיה בו׳.

מקשה הגמרא: וְלִיגְמַר מִינֵיהּ – שנלמד מהאמור ברוצח [במה מצינו] שלא צריך קרא כדכתיב, וגם יד העדים לא תעכב. מתרצת הגמרא: אי אפשר ללמוד משם, מְשׁוּם דַּהֲוָה רוֹצֵחַ וְגוֹאֵל הָדָם [יבואר להלן] שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד – בשניהם התורה חידשה שהכתוב בהם לא מעכב, וְהכלל הוא שכָּל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין – אין ללמוד מהם למקומות אחרים.

מבררת הגמרא: רוֹצֵחַ הָא דַּאֲמָרַן, גּוֹאֵל הַדָּם מַאי הִיא – היכן התחדש שלא צריך להקפיד על הכתוב בו. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא בברייתא לגבי רוצח בשגגה הגולה לעיר מקלט, ואם יוצא מעיר המקלט, נאמר (במדבר לה כא) ׳גּוֹאֵל הַדָּם יָמִית אֶת הָרוֹצֵחַ׳, דהיינו שמצוה לקרובו של הנרצח הראוי ליורשו, להורגו, ומפסוק זה אתה למד שמִּצְוָה בְּגוֹאֵל הַדָּם – על ידי קרוב, וּמִנַּיִן שֶׁאִם אֵין לוֹ גּוֹאֵל שֶׁבֵּית דִּין מַעֲמִידִין לוֹ גּוֹאֵל – ממנים אדם זר שאם יראה את הרוצח יוצא מעיר המקלט יהרוג אותו, שֶׁנֶּאֱמַר ׳בְּפִגְעוֹ בוֹ׳, מִכָּל מָקוֹם – לרבות כל אדם שפוגע [־פוגש] בו.

מר קשישא דן בסברא של ׳בעינן קרא כדכתיב׳: אָמַר לֵיהּ מַר קַשְׁיָשָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשֵׁי, וּמִי לָא בָּעֵינַן קְרָא כְּדִכְתִיב – האם יש מי שסובר שלא צריך לקיים את הפסוק דווקא כפי שכתוב, וְהָתְנַן – הרי שנינו לקמן (עא.), הָיָה אֶחָד מֵהֶן – אביו או אמו של בן סורר ומורה, גִּידֵּם [־ידו קטועה] אוֹ אִילֵּם אוֹ חִיגֵּר [־רגלו קטועה] אוֹ סוּמָא אוֹ חֵרֵשׁ [־אינו שומע], אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, כלומר אינו נהרג, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא יט) ׳וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אתו אֶל זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל שַׁעַר מְקוֹמוֹ׳ ופסוק זה נדרש כך, ׳וְתָפְשׂוּ בוֹ׳ וְלֹא גִּידְּמִין שאין להם ידים לתופסו, ׳וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ׳ וְלֹא חִיגְּרִין שאין להם רגלים לילך ולהוציאו, ׳וְאָמְרוּ׳ וְלֹא אִילְּמִין שאינם יכולים לומר, עֲנֵנוּ זֶה׳ וְלֹא סוּמִין, שכיון שאינם יכולים לראות את בנם אינם יכולים להראות באצבעם עליו, ׳אֵינֶנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ׳ וְלֹא חֵרְשִׁין שאינם שומעים מה משיב להם ואינם יודעים אם שמע תוכחתם או לא. ובפשטות מַאי טַעְמָא – מהו הטעם שדרשו כן, לָאו – האם לא מְשׁוּם דִּבָעֵינַן קְרָא כְּדִכְתִיב.

דוחה רב אשי: לֹא – אין ממשנה זו ראיה, שְׁאנִי הָתָם דְּכוּלֵּיהּ קְרָא יְתֵירָא הוּא – שונה הפסוק בבן סורר ומורה, שכולו מיותר הוא,

המשך בעמוד עב

שהרי היתה יכולה התורה לכתוב 'והוציאוהו אל שער העיר ההיא וסקלוהו', ולכן נדרש כך, אבל הפסוק 'יד העדים' אינו מיותר.

מביאה הגמרא הוכחה לנידון האם צריך לקיים את הפסוק דווקא כפי שכתוב: **תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא להלן (קיב.) לענין עיר הנידחת, נאמר (דברים יג יז) 'וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ', ואם **אֵין לָהּ רְחוֹב** שאי אפשר לקיים בה את דברי הפסוק, **אֵין נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אִם אֵין לָהּ רְחוֹב, עוֹשִׂין לָהּ רְחוֹב.** ולכאורה **עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי, אֶלָּא דְּמַר סָבַר** – רבי ישמעאל סובר, **רְחוֹבָהּ דְּמַעְקְרָא בָּעֵינַן** – צריך שיהיה בה אותו רחוב שהיה בזמן שעבדו, **וּמַר סָבַר** – ורבי עקיבא סובר, **רְחוֹבָהּ דְּהַשְׁתָּא נָמֵי כִּדְמַעְקְרָא דָּמֵי** – אם יעשו עכשיו רחוב, הרי זה כמו שהיה לה רחוב מעולם, ומתקיים בזה הפסוק, **אֲבָל דְּכוּלֵּי עָלְמָא בָּעֵינַן קְרָא כִּדְכְתִיב** – אבל בעיקר הדין שצריך לקיים את הפסוק דווקא כפי שכתוב, דהיינו שיהיה לעיר הנדחת רחוב, בזה לא נחלקו.

מסיקה הגמרא: **תַּנָּאֵי הִיא** – נידון זה שנוי במחלוקת תנאים, **דְּתַנְּיָא** בנגעים (פי"ד מ"ט), לגבי מצורע שנאמר בו (ויקרא יד יד) 'וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית', **אֵין לוֹ בֹּהֶן יָד** או שאין לו **אֹזֶן יְמָנִית, אֵין לוֹ מְחֻרָה עוֹלָמִית** לפי שאי אפשר לקיים בו את הפסוק, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נוֹתֵן עַל מְקוֹמוֹ** – נותן על מקום הבהן והאזן, **וְיוֹצֵא** בזה ידי חובתו, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, נוֹתֵן עַל בהן ועל אזן שְׁמָאלִי, וְיוֹצֵא.** דהיינו שרבי אליעזר ורבי שמעון לא מצריכים קרא כדכתיב, ותנא קמא הצריך קרא כדכתיב.

נמצא שדינו של שמואל שנוי במחלוקת תנאים.

משנה

כָּל הַנִּסְקָלִין על ידי בית דין, **נִתְלִין** אחר מיתתם על עץ, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ נִתְלֶה אֶלָּא הַמְגַדֵּף** – מברך את ה', **וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה.**

הָאִישׁ תּוֹלִין אוֹתוֹ כְּשֶׁפָּנָיו כְּלַפֵּי הָעָם, כדי ליירא**ם, וְהָאִשָּׁה כְּשֶׁפָּנֶיהָ כְּלַפֵּי הָעֵץ, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הָאִישׁ נִתְלֶה וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית כלל. אָמַר** (להן) **[לָהֶם] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַהֲלֹא שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח תָּלָה נָשִׁים בְּאַשְׁקְלוֹן. אָמְרוּ לוֹ, אֵין רְאִיָּה מִשָּׁם, שֶׁהֵרֵי שִׁמּוֹנִים נָשִׁים תָּלָה בְּיוֹם אֶחָד, וְאֵין דָּנִין אֶפִילוּ שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד, אֶלָּא וַדַּאי מַחְמֶת הוֹרָאַת שָׁעָה עָשָׂה זֹאת, אַף שֶׁמִּן הַדִּין אֵין תּוֹלִים נָשִׁים.**

גמרא

שנינו במשנה מחלוקת אם תולים את כל הנסקלים, הגמרא מביאה ברייתא לבאר זאת: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בפסוק (דברים כא כב) 'וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וְהוּמָת, **וְתָלִיתָ** אתו **עַל עֵץ', יָכוֹל כָּל הַמּוּמָתִין** על ידי בית דין **נִתְלִין, תַּלְמוּד לוֹמַר** בפסוק שאחריו (שם כג) 'לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ וגו', **כִּי קְלָלַת אֱלֹהִים תָּלוּי'**, הרי שהפסוק עוסק במקלל ['מברך את ה'], ויש לדרוש, **מַה מְּקַלֵּל זֶה שֶׁמִּיתָתוֹ בַּסְּקִילָה,** נתלה, **אַף כֹּל שֶׁמִּיתָתוֹ בַּסְּקִילָה** נתלה, אך המומתים בשאר מיתות אינם נתלים, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** יש לדרוש כך, **מַה מְּקַלֵּל זֶה שֶׁכָּפַר בָּעִיקָּר,** נתלה, **אַף כֹּל שֶׁכָּפַר בָּעִיקָּר,** והיינו עובד עבודה זרה, נתלה, אך שאר הנסקלים אינם נתלים.

מבררת הגמרא: **מַאי קָא מִיפַּלְגִי** – באיזה סברא נחלקו רבי אליעזר ורבנן.

משיבה הגמרא: **רַבָּנָן דָּרְשִׁי** בכל התורה כולה, בדרך **כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דָּרֵישׁ** בכל התורה כולה, בדרך **רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי,** ויש חילוק בין אופני הדרשות, שכשדורשים כלל ופרט, הפרט מפרש את הכלל, ולכן אין בכלל אלא מה שבפרט, אך כשדורשים ריבוי ומיעוט, אין המיעוט פירושו של הריבוי, אלא ממעט שלא הכל בכלל הריבוי, אלא רק הדומה למה שהתפרש אחריו.

ומפרשת הגמרא: **רַבָּנָן דָּרְשִׁי** בכל התורה בדרך **כְּלָלֵי וּפְרָטֵי,** ולכן מה שנאמר **'וְהוּמַת וְתָלִיתָ'** זה **כְּלָל,** שכולל את כל המומתים שדינם להיתלות, ומה שנאמר **'כִּי קְלָלַת',** זה **פְּרָט,** שאין תולים אלא את המברך את ה', **אִי הָווּ מְקָרְבִי לַהֲדֵדֵי** – אם היו הכלל והפרט כתובים קרוב זה לזה, **אָמְרִינַן** – היינו אומרים, **אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבִּפְרָט** – אין כלול בכלל הסתום, אלא מה שפירט הכתוב בהמשך, (הני) [הַאי] – מברך את ה', **אִין** – אכן נתלה, אך **מִידֵי אַחֲרִינָא** – שאר חיבי מיתות אחרים, ואפילו עובדי עבודה זרה, **לָא** – אינם נתלים,